

بررسی نقش آجرچینی در ایجاد حس مکان در معماری ایرانی دوره رازی

آلان بهار^{۱*}، عبدالرحمن یوسفی^۲

۱- دانشجوی کارشناسی، گروه معماری، واحد مهاباد، دانشگاه آزاد اسلامی، مهاباد، ایران alanbh_4744@yahoo.com

۲- کارشناس ارشد مهندسی معماری، rahamnyouseffi70@gmail.com

چکیده

کمال تزئینات آجرکاری، از لحاظ تکنیک و تنوع طرح در معماری ایران بی شک دوره‌ی رازی است. به طوری که پس از دوره رازی چنین تزئیناتی در نه‌ایا زیبایی و مهارت بی‌بدیل کمتر یافت شده است. درباره‌ی انواع چیدمان‌های آجری این دوره و شاخص‌های آجرکاری این دوره و خصوصاً چگونگی تداوم این گونه تزئینات در دوره‌های بعدی اطلاعات بسیار ناچیزی موجود است و هنوز آن طور که درخور این هنر گران مایه است به آن پرداخته نشده است. حس هویت موجود در نحوه آجرچینی این دوره بسیار شاخص و قابل بررسی هست بنابراین، ضروری است در این زمینه با توجه به اهمیت آن در معماری ایران، تحقیق و تفحص بیشتری در این زمینه صورت گیرد. در این پژوهش از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی و با روش توصیفی-تحلیلی، شاخص‌های آجرکاری دوره رازی باهدف معرفی شناسایی شاخص‌های هویت‌مداری و حس مکان موجود در آنان مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج حاصل نشان می‌دهد هنر آجرکاری تزئینی، چه در طرح و نقش، چه در ترکیب مصالح تزئینی و چه در فرآیند نورپردازی تزئینی خود، متأثر از آثار گذشته ایرانی اسلامی و یا کلاسیک ایرانی و غربی بوده است.

کلمات کلیدی: معماری ایرانی، حس مکان، آجرکاری، سبک رازی

۱. مقدمه

هویت به معنی چه کسی بودن است و از نیازهای اصلی انسان به شناخته شدن و شناسانده شدن به چیزی و یا به جایی بر می‌آید. این حس تعلق بنیادی و ذاتی در وجود انسان‌ها است بر آورده شدن این نیاز خودآگاهی فردی را در انسان سبب می‌شود و ارضای حس تعلق میان یک گروه انسانی، خودآگاهی جمعی و مشترک یا هویت بومی و یا ملی آن گروه انسانی را تعیین می‌کند (کریس، ۱۳۸۷).

آنچه که تاکنون به عنوان تزئینات در هنر و معماری اسلامی مطرح بوده، اغلب به معنای نقوش تجریدی در قالب عربانه‌ها (اسلیمی) و نقوش هندسی هست، که در واقع هر زمان نقوش از کیفیتی فیگوراتیو خارج می‌شوند، در قالب تزئین طبقه‌بندی می‌گردند. به معنای دیگر، از نگاه آن‌ها روایت در اثر نقطه تمایز آثار تزئینی و غیر تزئینی است (کفشچیان مقدم ا. و.، ۱۳۹۲). هنر آجرکاری به عنوان عنصری از تزئینات در معماری در دوره رازی نقش هویت‌مداری و القا حس مکان را به عهده داشته است.

۲. پیشینه موضوع:

آجر واژه‌ای بابلی است. نام خشت نوشته‌هایی بوده است که بر آن‌ها فرمان منشور و قوانین و نظایر آن‌ها را می‌نوشتند. معماری مربوط به مسلمانان از سده‌ی ۷ به بعد هست که به واسطه‌ی فتوحات مسلمانان در سرزمین‌های مختلف توسعه یافت و عناصر هنری و معماری هر منطقه را در خود جای داد. مشخصه‌ی این معماری توسعه مسجد به عنوان یک بنای شاخص است. تزئینات معماری که به شکل‌های مختلف خود را در نما، ورودی‌ها، فضاها، داخلی و به طور شاخص به عناصر و اجزای معماری